

Prirrodopisno-natoroznansko polje.

Grom, blisek in strela.

(Dalje in konec.)

Mnogo bolj čudno pa je to, da se električna moč iz ene stvari lahko v drugo prenese. Pri vsakej reči, se vé da, to nij enako. Tako postavim električna moč ne pride v steklo, smolo, svilo, zrak; a v vodo, železo in v druge kovine pa takój skoči. Pri tej priložnosti si morate dobro zapomniti, da se take reči, katere električno moč k sebi privlačijo, imenujejo dobri električni prevodniki, t. j. da električno moč lahko vodijo; take reči pá, katere tega ne storé, imenujejo se slabi prevodniki. Kar se tiče teh prevodnikov, morate vedeti, da gladka in okrogla stvar teže elektriko privlači, nego hrapava in ostra. Ko bi mi kakej električneje reči približali kos gladkega in zaokroženega, takój potem pa kos ostrega železa, bi kmalu zapazili, da ostri kos železa mnogo več elektrike prikazuje nego òni prvi.

Ostre reči so tedaj tudi dobri prevodniki elektrike, ter jo privlačijo ne le iz bližine, ampak tudi iz daljave.

Iz tega tedaj, kar ste slišali lahko veste, da iz električnih reči iskre odletavajo, perskajo in treskajo, da se elektrika z iskrami vred v druge reči lahko prenese, in da te reči tudi smejo oddaljene biti.

Blisek tedaj nij prav nič družega nego električna iskra; grom je prasek in tresek, kateri se sliši, kedar iskre odletavajo, a strele so velikanske iskre, katere iz strelonosnih oblakov, kedar se približajo zemlji, razne stvari na našej zemlji k sebi privlačijo.

Učeni ljudje so se sto in stokrat prav natanko prepričali, da je zares tako. Oni znajo s pomočjo nekaterih strojev (mašin) tako velike električne iskre privabiti, da vso sobo razsvetlijo; tresek, kateri iz takih isker postane, je tako glasen, kakor da puška počí; gorkota od omenjenih električnih isker je tako velika, da se od nje steklo in listki od zlata raztopé; moč pa, s katero odletavajo je tako silna, da ubije manjše zverine, a ljudje se jih boje kakor strele.

Že od davnih časov uganjevali so ljudje na razne načine o električneje moči. Nu o tacih rečeh uganjevati je toliko, kolikor nič. Kedor družega ne zna nego uganjevati, tak človek naj se gre solit.

Učeni ljudje poskušali so o tej reči táko dolgo časa, dokler niso bili prav popolnoma na čistem o tej zadevi.

Najbolj si je s tem glavo razbijal neki mož, po imenu Benjamin Franklin. On je tako-le sodil: Ako je blisek res električna tekočina, moral bi ga dober električni prevodnik, kedar bi ga približali tej tekočini, k sebi privleči in ga na zemljo prinesiti, kjer bi ga potlej prav natanko lahko pregledali in presodili. In glejte, Franklin nij le tako mislil, ampak on je tudi sam to reč poskusil. Ta slavni mož nam je dokazal, da se nabira prosta elektrika v raznih oblakih. Dokazal nam je to s tem, da je 1752. l. med hudo uro spustil v zrak

navadnega papirnatega zmaja (lintverna). Verv njegova je prevajala elektriko dosti, da so se mogle pokazati električne iskre. Morete si misliti njegovo veselje! Da pa ta poskušnja takoj iz začetka nij imela nikakoršnih nasledkov, temu se nij treba čuditi. Suha verv nij najboljši električni prevodnik, a baš iz tega vzroka nij mogel dosti elektrike nabrati ter je prinesiti na zemljo. Ko se je pa verv zmočila, se je po vodi, katera prav dobro privlači elektriko, toliko elektrike nabralo, da je iskra odletela. Za to so bili odslej ljudje pametnejši, ter so v verv vpleli tenek drat, kateri je mnogo več elektrike nabral, ter jo prinesel na zemljo. Takov drat vpleten v vervco vzdignili so ljudje do električnih oblakov. In kaj se zgodi? Komaj so to reč vzdignili, se je že toliko elektrike zbralo, da so od spodnjega konca vervce strele pokale, — ne samo iskre, nego pravi ognjeni plamen, ki je bil za cel palec debel, a 10 čevljev visok. Prasek in tresek je pa tako silen bil, kakor bi iz pištole pokali. Zdaj mi pa povejte, ali še mislite, da je blisek in tresek kaj drugega nego elektrika?

Od kod pa pride elektrika v oblake? — Nekateri učenjaki pravijo, da elektrika postane, kedar se oblaki drug ob drugega udarijo. Gotovo so pa še tudi drugi vzroki, — vsaj ste slišali, da se elektrika na več načinov pokaže. Kjer koli bilje raste, ogenj gori in živali dihaajo, povsod se elektrika razvija in v zrak vzdiguje. — Izhlapovanje vode je tudi poglobitni vzrok zračne elektrike.

Kedar električna iskra skoči iz oblaka v oblak, vidimo blisek; kedar ta iskra udari v hiže, drevesa in druge reči, ki so na zemlji, tedaj pravimo, da je udarila strela; prasek in tresek, katera se pri tem slišita, in se v višavah delj časa odjekujeta, nij pa nič drugega nego grom.

Še bi vam več pripovedoval o teh rečeh, pa se bojim, da bi si toliko ne mogli zapaziti. Take reči je treba počasi in prav premišljeno brati. Kedor hitro bere, si malo, ali pa celó nič v glavo ne vtisne.

Prihodnjič, v pervej številki „Verteca“ prihodnjega leta, vam bodem dalje pripovedoval. Kedor pazljivo prebere vse, kar mu sem o teh rečeh napisal, gotovo se ne bode nobenej natornej prikazni več čudil, — pa bo tudi vedel mnogo več, nego hruške peč. Da ste mi zdravi, dokler se zopet vidimo.

Lj. T.

Razne stvari.

Kratkočasnice.

* V nekej kerčmi sedi gost za mizo ter tolče s praznim verčkom ob mizo, baš ko je natakár iz sobe odšel. Kerčmar hodi tebi meni nič góri in doli po sobi. Ko gost ne miruje, oberne se kerčmar k njemu ter se zadere nad njim: „I za božjo voljo, ne tolcite vendar tako, kakor bi obnoreli, vsaj vidite, da natakárja nij!“ —

* „Oče, berž se napravite; sosedje vas že čakajo zunaj pred vrati“, reče hčerka svojemu očetu, ki se je prav počasu oblačil in spravljal, da gre se svojimi sosedi v bližnje mesto na semenj. — „Nù, ako me čakajo, potlej mi nij treba prav nič hitéti,“ reče oče in se še bolj počasi napravlja.

* Trije nagajivi pobalini srečajo na cesti starega, sivobradatega žida. Zasramovaje pozdravi ga prvi: „Dobro